

اعتیاد به موبایل در جوانان تهرانی: یک بررسی جامعه شناختی

سید کمال الدین موسوی*، یاسمن شفیق**

(تاریخ دریافت ۹۵/۰۷/۱۵، تاریخ پذیرش ۹۶/۰۲/۲۵)

چکیده

امروزه وابستگی و یا اعتیاد به تکنولوژی ای جدید می‌رود تا به صورت یکی از اعتیادهای مدرن در بین جوانان درآمد و از این رو طی سال‌های اخیر توجه جامعه شناسان و روان‌شناسان به این مساله معطوف شده است. در این راستا، مقاله حاضر که حاصل یک مطالعه می‌دانی در سال ۱۳۹۳ در تهران می‌باشد به موضوع اعتیاد جوانان به موبایل و شناسایی برخی عوامل اجتماعی موثر بر آن پرداخته است. آنچه در این پژوهش به دنبال آن هستیم نخست، سنجش میزان اعتیاد به موبایل در میان جوانان تهرانی، و سپس شناسایی برخی عوامل موثر بر آن است. در این مسیر، از نظریه "وابستگی به رسانه" راکیچ و دفلور، نظریه "انگیزه رفتار" هوپر و ژو، و نظرات برخی دیگر چون جان گروهول استفاده کرده‌ایم. همچنین، روش پیمایش اجتماعی وبا گزینش یک جمعیت نمونه ۴۰۰ نفری از میان جوانان شهر تهران آن هم به شیوه نمونه گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به کار گرفته شد. جامعه مورد مطالعه از میان جوانان ۱۵-۳۰ ساله منطقه ۳ شهرداری تهران انتخاب و در آبان ماه سال ۱۳۹۳ مورد مطالعه قرار گرفتند.

نتایج پژوهش نشان داد میزان اعتیاد به موبایل در جوانان تهرانی تقریباً در سطح متوسط (در حد می‌انگین نظری) قرار دارد یعنی به نظر می‌رسد که نه چندان پایین است که بتوان نسبت به وضع موجود آسوده خاطر بود و نه چندان بالاست که حاکی

*هیأت علمی دانشگاه کاشان (نویسنده مسئول) okna8062@yahoo.com

**کارشناس ارشد جامعه‌شناسی yasamanshafiq@yahoo.com

از وخامت مساله باشد. می‌ان سن و وضع تاهل از متغیرهای زمینه‌ای، و همچنین بین سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و میزان اعتیاد به موبایل رابطه معنادار وجود دارد. هرچندکه بین میزان تاثیر همسالان و جذابیت‌های موبایل با میزان اعتیاد به موبایل نیز رابطه مستقیم و نسبتاً قوی مشاهده شد. در مجموع، متغیرهای پیش بین و مستقل در این تحقیق توانسته‌اند ۴۹٪ از تغییرات متغیر وابسته یا میزان اعتیاد به موبایل را در جوانان تهرانی تبیین نمایند.

مفاهیم کلیدی: اعتیاد به موبایل، اعتیادهای سایبری، سرمایه فرهنگی و اجتماعی، کارکردهای فرا ارتباطی موبایل

مقدمه

بدون تردید، یکی از تکنولوژی‌هایی که سهم به‌سزایی در آسایش بشر داشته، تلفن همراه است. این وسیله، در عرصه‌های مختلف زندگانی انسان‌ها حضور پیدا کرده و با توجه به ظرفیت‌های فراوان خود تبدیل به یک کالای فرهنگی- اجتماعی شده است. تلفن همراه از یک‌سو دارای برخی اثرات مطلوب کارکردی است مانند: اطلاع رسانی خبری، سیاسی، فرهنگی و اعتقادی، تخلیه روانی افراد، ایجاد ارتباط، ازسوی دیگر، کارکردهای نامطلوبی نیز دارد مثل: ایجاد حس بی‌پروایی جنسی، افزایش مصرف نمایشی، ایجاد فضای امن برای افراد کجرو، ایجاد شبکه‌های ارتباطی پنهان، وابستگی و اعتیاد موبایلی و... که محققان بعضاً بدان‌ها اشاره کرده‌اند (حسینی پاکدهی و حاج محمدی، ۱۳۹۰).

جالب این‌که، امروزه در جهان یک نوع بیماری با عنوان ترس از بی‌موبایلی در گروه‌هایی از مردم رواج پیدا کرده که بنوبه خود یکی از اشکال "اعتیاد به تکنولوژی" است. اعتیاد به تکنولوژی اگرچه تاریخ کوتاهی دارد اما دارای علائم و اختلالات کم‌وبیش مشابه به اعتیاد به مواد مخدر می‌باشد. به عنوان نمونه، پژوهشی که توسط یک موسسه تحقیقاتی^۱ در انگلستان در سال ۲۰۱۲ به انجام رسیده نشان داد بیشتر مردم زمانی که به تلفن همراه خود دسترسی ندارند عصبی و نگران هستند. همچنین یک پیمایش آنلاین از ۱۰۰۰ نفر در سال ۲۰۱۲ در همان کشور نشان داد دوسوم (۶۶٪) از پاسخ‌گویان مورد بررسی مبتلا به "ترس از بی‌موبایلی" هستند و میزان این پدیده حدود ۱۱ درصد نسبت به تحقیقی که ۴ سال قبل از این تاریخ (سال ۲۰۰۸) انجام شده بود افزایش یافته است. بعضی روان‌شناسان حتی عقیده دارند اعتیاد به تلفن همراه با سایر انواع اعتیاد تفاوتی ندارد و آن را

1- Secure Envoy

شایع‌ترین "اعتیاد بدون مواد مخدر شده" تلقی می‌کنند (لیکوپو و هیورتین^۱ ۲۰۰۱). طبق تحقیقی که توسط شرکت گوگل در سال ۲۰۱۳ در کانادا انجام شده ۵۶ درصد کانادایی‌ها اعتیاد به تلفن همراه دارند و این در حالی است که این رقم در سال ۲۰۱۲، ۳۳٪ درصد بوده است (سی تی وی نیوز^۲). همچنین مطالعه‌ای در ۲۰۱۳ در یکی از دبیرستان‌های مسکو نشان داد بدون موبایل، جوانان احساس درماندگی و ناتوانی کرده و بعضاً حالت‌هایی چون اضطراب و دلشوره، پرخاشجویی، فشار و دستپاچگی و حتی ترس به آنان دست می‌دهد (نادژدا تالایوا، ۲۰۱۳: ۴). براین اساس، می‌توان گفت اعتیاد به موبایل امروزه یک مساله جدی و شناخته شده است.

تاملی در ادبیات موضوع نشان می‌دهد از سال ۲۰۰۱ نخستین تحقیقات درباره اعتیاد به موبایل در حوزه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی پدید آمده و در کشورهای آمریکا، استرالیا، کره، لهستان، روسیه، تایوان، اسپانیا این پژوهش‌ها انجام شده‌اند. به عنوان نمونه، پالن و همکارانش طی مطالعه‌ای در سال ۲۰۰۱ مسئله ساز بودن استفاده بیش از اندازه جوانان از موبایل را تشخیص دادند. پاراگاس نیز در سال ۲۰۰۳ در بررسی‌های خود مسئله اعتیاد به موبایل را مشاهده و مطرح کرده است. هرچند در ابتدا توجه محققان بر ظهور و بروز چنین مساله‌ای متمرکز بوده است اما پس از اندکی شاهد شروع مطالعات پیرامون عوامل مرتبط با این مساله هستیم. مثلاً از سال ۲۰۰۴ به بعد گروهی از محققان در تحقیقات خود به وجود ارتباط میان جنسیت و اعتیاد به موبایل اشاره داشته‌اند. چن در سال ۲۰۰۴ نخستین کسی بود که طی تحقیقی در ایالات متحده آمریکا به ارتباط میان جنسیت و اعتیاد به موبایل اذعان کرده است. بانچی و همکارانش نیز در سال ۲۰۰۷ طی تحقیقی، جنسیت را شدیداً مرتبط با اعتیاد به موبایل دانستند. پائولوفسکا و پوتمسکا هم در سال ۲۰۱۱ تحقیقی در لهستان انجام داده و طی آن جنسیت و اعتیاد به موبایل را مرتبط با هم تلقی کردند. تعدادی از مطالعات جدیدتر نیز نشان داده‌اند که زنان معمولاً بیشتر از مردان به خاطر جدایی از تلفن همراهشان وحشت دارند (سی ان ان، ۲۰۱۲^۳). علاوه بر این، در برخی از مطالعات، علایم و نشانه‌های اعتیاد به موبایل مورد بررسی و شناسایی محققان قرار گرفته‌اند. مثلاً در مطالعه جیمز و درنان در سال ۲۰۰۵، ضمن تشخیص شیوع اعتیاد موبایلی در دانش آموزان استرالیایی، شاخص‌هایی نیز برای استفاده بیش از اندازه از موبایل شناسایی و مطرح گردید مانند: هزینه ماهیانه زیاد، اضطراب و نگرانی در صورت جدایی از تلفن همراه، ارتباطات تخریب شده بواسطه موبایل، و تنزل کیفیت ادبیات شفاهی و کتبی. در بخش دیگری از مطالعات انجام شده، تمرکز محققان بر روی علل وانگیزه‌هایی بوده است که وابستگی و اعتیاد به موبایل را در افراد به وجود آورده و تشدید می‌کند. به عنوان نمونه،

¹ -Licopo and Hiourtin

² - CTV news5

³ -CNN-2012

پارک در مطالعات خود (۲۰۰۵) متوجه شد که دانش آموزان کره‌ای برای مدیریت کردن و یا بهبود احوال خود به موبایل وابسته می‌شوند. وی دریافت که بعضی از دانش‌آموزان کره‌ای از موبایل‌شان برای رفع افسردگی و تنهایی استفاده می‌کنند. به نظر وی، این دانش‌آموزان وقتی تنها هستند و به موبایل‌شان دسترسی ندارند، احساس نگرانی و خشم زیادی می‌کنند. امروزه، جهتگیری پژوهشی در این زمینه عمدتاً بر روی ۳ موضوع: علایم و نشانه‌ها، پیامدها، و نیز عوامل اثرگذار متمرکز شده است. نشانه‌ها و علایم اعتیاد موبایلی بعضاً مورد بازبینی و نقد قرار گرفته‌اند، پیامدها در حوزه سلامت فردی، خانوادگی و اجتماعی مورد کنکاش قرار می‌گیرند، و عوامل مرتبط و تاثیرگذار نیز بسیار فراتر از جنسیت، تحصیلات و... دیده شده و تحلیل می‌گردند.

بدون تردید، عمده‌ترین نسل آشنا با موبایل، اینترنت و تکنولوژی‌های جدید ارتباطی را باید نسل جوان دانست. اینترنت و موبایل علاوه بر تاثیرگذاری بر روی ذوق، سلیقه و نیازهای ارتباطی جوانان، نحوه گذران اوقات فراغت آن‌ها را نیز تحت تاثیر قرار داده است. شاید آنچه که جوانان را بیش از بقیه به موبایل و اینترنت وابسته می‌کند به گفته مارینو خولیز^۱ و همکارانش از دانشگاه والنسیا این حقیقت است که جوانان کنترل کمتری بر رفتار خود دارند، خطرات برخی رفتارهای خود را دست‌کم می‌گیرند، در تصمیمات و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت ضعیفند، و به شدت در پی استقلال از بزرگسالانند، و طبعاً در این مسیر موبایل و اینترنت - بواسطه آسان‌سازی روابط اجتماعی - آن‌ها را در این فرایند مستقل شدن به خوبی پشتیبانی می‌کنند (خولیز، ۲۰۱۲).

در ایران نیز، روند روزافزون استفاده از موبایل - به‌ویژه در شهرهای بزرگ - به‌صورت یک واقعیت انکارناپذیر در آمده است و فعال‌ترین گروه در این زمینه را نسل جوان تشکیل می‌دهد. موبایل به خصوصی‌ترین حوزه‌های زندگی جوانان راه پیدا کرده و تبدیل به همدمی صمیمی برای آنان شده است. بنابراین استفاده مشکل‌آفرین و افراطی از موبایل رانیز باید در همین گروه احتمال دادو آن را قبل از وقوع بررسی کرده و در صورت امکان چاره‌اندیشی نمود. از این‌رو، بر آن شدیم تا مسئله اعتیاد به موبایل را در پایتخت کشور بررسی کرده و ببینیم آیا اساساً اعتیاد به موبایل در بین جوانان تهرانی وجود دارد یا خیر؟ در چه سطحی است؟ و برخی عوامل اجتماعی موثر بر آن کدامند؟

مبانی نظری

امروزه نظریات متنوعی در زمینه توضیح و تبیین اعتیاد به موبایل و اینترنت تدوین و مطرح شده‌اند. برخی از این تئوری‌ها به‌صورت مستقیم و برخی دیگر بصورت غیرمستقیم در تبیین مساله

¹ Cholize M.

می‌توانند نقش داشته باشند. یکی از تئوری‌هایی که می‌تواند به تبیین موضوع تحقیق یعنی اعتماد به موبایل کمک نماید "تئوری انگیزه و رفتار" است. هر چند مفروضات اصلی این تئوری مستقیماً به اعتماد به موبایل اشاره ندارد اما جنبه‌هایی از اعتماد موبایلی و اینترنتی را می‌تواند روشن نماید. وال هوپر و یو ژو اساتید دانشگاه ویکتوریای نیوزلند با اتکا به این تئوری، عقیده دارند که رفتار انسان را می‌توان عملکردی حقیقی و همراه با قصد و نیت در نظر گرفت که دارای دلایل و انگیزه‌های مختلفی است و این دلایل ممکن است زیستی، روان‌شناختی، اجتماعی، فرهنگی یا موقعیتی باشند. ابتدا این دومحقق، ۶ نوع رفتار انسانی را با روش فراتحلیل مطالعات محققان تشخیص داده و دسته بندی می‌کنند: رفتارهای عادی، اعتیادی، اجباری و الزام آور، داوطلبانه، وابستگی، وسواسی. و تاکید می‌کنند که یک رفتار می‌تواند به صورت داوطلبانه آغاز شود اما به مرور زمان تبدیل به یک رفتار اعتیادی شود یا می‌تواند به صورت اجباری و الزام آور آغاز و به صورت رفتار وابستگی ادامه پیدا کند. در نگاه هوپر و ژو، استفاده از تلفن همراه نیز می‌تواند یک رفتار اعتیادی، وسواسی، وابستگی، عادی، اجباری و الزام آور یا داوطلبانه باشد با این تذکر که ماهیت استفاده از موبایل می‌تواند ترکیبی از ۲ یا ۳ نوع رفتار باشد. مثلاً استفاده از موبایل می‌تواند اساساً از نوع اجباری و الزام آور باشد (استفاده از موبایل با انگیزه احساس امنیت شبانه در محیط شهری) اما به همراه خود عناصری از رفتار وابستگی (چک کردن لحظه به لحظه تماس‌ها و پیامک‌ها در داخل گوشی) و عاداتی (شنیدن موسیقی) یا سایر انواع رفتار را نیز داشته باشد (هوپر و ژو، ۲۰۰۷). بنابراین پیشنهاد هوپر و ژو، مطالعات بررسی‌های آینده می‌توانند روی استفاده از تلفن همراه و هریک از این رفتارهای شش گانه عمیقاً تمرکز کرده و در این راستا، ارتباط میان سن، جنسیت، ملیت و... را با انواع رفتار در زمینه استفاده از موبایل در نظر بگیرند، چنان‌که در پژوهش حاضر برخی از این عوامل (متغیرهای زمینه‌ای) از همین چشم انداز مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نهایتاً، محققان ذکر شده تاکید می‌کنند که همین جهت‌گیری پژوهشی را حتی می‌توان با سایر تکنولوژی‌ها از جمله ایمیل، تلگرام، بازی‌های آنلاین و... نیز دنبال نمود.

تئوری دیگری که در توضیح اعتماد و وابستگی به موبایل به‌کار می‌رود "تئوری وابستگی به رسانه" است. این نظریه را ساندرا بال راکیچ و ملوین دفلور مطرح کرده‌اند. نظریه وابستگی، ارتباط کاملی را بین مخاطبین، رسانه و نظام اجتماعی بزرگتر مطرح می‌کند. این نظریه پیش بینی می‌کند که افراد برای تامین برخی نیازها و دستیابی به اهداف خاصی به رسانه وابسته هستند اما به تمام رسانه‌ها به صورت یکسان وابسته نیستند. دو عامل بر درجه وابستگی به رسانه تاثیر می‌گذارد. نخست این‌که، افراد بواسطه نیازهایی که دارند به رسانه وابسته می‌شوند. و برانگیخته شدن این نیازها و انگیزه‌ها در استفاده از رسانه، خودمشروط به یک دسته عوامل بیرونی است که ممکن است تحت کنترل افراد هم نباشد. راکیچ و دفلور، سه نیاز عمده افراد به رسانه‌ها را چنین بر می‌شمرد:

نیاز به فهم جهان اجتماعی (نظارت و مراقبت بر محیط)، نیاز به عملکرد معنادار و اثر گذار (سود مندی اجتماعی)، و نهایتاً، نیاز به فرار از واقعیات جهان اجتماعی، به ویژه زمانی که تنش‌ها بالا می‌گیرد (تمایل به فرار). زمانی که این سه نیاز به رسانه در حد بالا باشد، غالب مردم به رسانه روی می‌آورند تا نیازهای خود را مرتفع سازند و بنابراین رسانه فرصت بسیار مناسبی برای تاثیرگذاری روی افراد دارد. البته، هیچ کدام از این نیازها مدت زمان طولانی پایدار نمی‌ماند بلکه بر اساس تحول شرایط محیطی و اجتماعی آن‌ها نیز تغییر می‌کنند (لیتل، ۳۵۴: ۱۹۹۹-۳۵۱). و اما دومین منبع وابستگی به رسانه‌ها، فقدان ثبات و پایداری اجتماعی است. زمانی که تغییر و تضاد در جامعه بالا بگیرد، موسسات قانونی، عقاید و عملکردها دچار چالش شده و افراد را مجبور می‌کنند تا دوباره همه چیز را ارزش‌یابی نموده و تصمیمات جدیدی بگیرند. در چنین زمانی است که اعتماد به رسانه‌ها برای کسب اطلاعات افزایش می‌یابد، اما برعکس، در یک زمان با ثبات‌تر وابستگی به رسانه کاهش خواهد یافت. درسال‌های اخیر، جامعه ایرانی علی‌رغم وجود یک ثبات و آرامش ظاهری، گرفتار تضادهای و تنشهای زیرپوستی عمیقی است که بخش قابل توجهی از آن به محیطهای موبایلی و اینترنتی سرریز شده است. و در یک چنین شرایطی، کسب سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی به عنوان یک مقدمه ضروری جهت عملکرد سودمندتر اجتماعی و حداقل فهم بهتر جامعه و مکانیزم‌های ناپیدای آن افراد را هر لحظه بیش از گذشته به استفاده از موبایل و اینترنت سوق داده است.

سومین تئوری مورد استناد در این پژوهش، نظریه جامعه پذیری اینترنتی جان گروهول است. او این نظریه را در سال ۲۰۱۲ مطرح کرده است و در این نظریه به دنبال توضیح عللی است که باعث شده اینترنت افراد را به خود وابسته کند. گروهول بر این باور است که ما امروزه به کمک بعضی از تکنولوژی‌ها مانند موبایل و اینترنت اجتماعی می‌شویم، و این تکنولوژی‌ها اگرچه پایه تعاملات اجتماعی و روند اجتماعی شدن افراد را تغییر داده‌اند اما نمی‌توان آن را به عنوان یک اختلال (اعتیاد) مطرح کرد. یک رفتار آنلاین ممکن است رفتار جست‌وجوگرانه اجتماعی و ارتباطی باشد، و دیگری، رفتار جست‌وجوی اطلاعات علمی، و یا خبری. این فعالیت‌ها گوناگون هستند اما چون از طریق یک وسیله ارتباطی (موبایل یا اینترنت) صورت می‌گیرند بنابراین اولاً زمان طولانی می‌طلبند و ثانیاً اعتیادآور به نظر می‌رسد (گروهول، ۲۰۱۲).

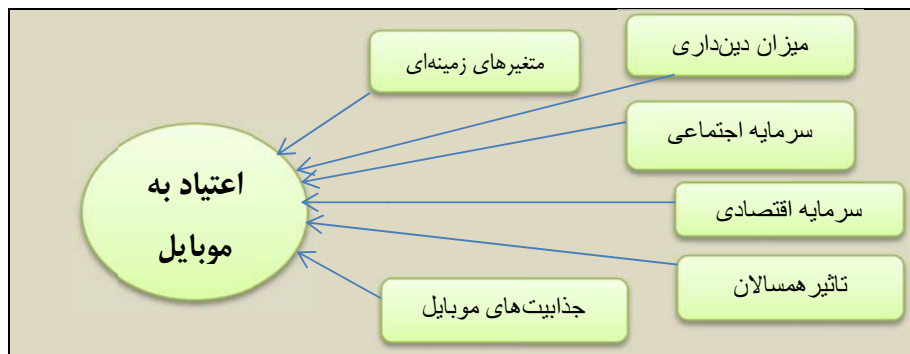
علاوه بر این، رفتارهایی را که ما اعتیاد در نظر می‌گیریم، مرحله‌ای هستند. این نوع رفتار بیشتر برای آن‌هاست که تازه وارد دنیای اینترنت شده و به آن معتاد شده‌اند. در اولین مرحله آشنایی با این محیط جدید، آن‌ها با غرق در این فضا می‌شوند. چون دنیای اینترنت از هر آنچه که فرد در عمر خود دیده است بسیار گسترده‌تر است لذا بعضی از افراد به اصطلاح در آن گیر می‌کنند (یا سحر و جادو می‌شوند). به نظر گروهول، این مرحله استفاده افراطی، ممکن است از آن زمانی که به طور

متوسط برای مانوس شدن و رسیدن به یک رابطه متعادل با سایر تکنولوژی‌ها، محصولات و خدمات لازم است، حتی طولانی‌تر شود اما به هر حال متعادل خواهد شد. به همین خاطر، کاربران قدیمی و با سابقه اینترنت (و موبایل) به سطح استفاده متعادل رسیده‌اند و یا خواهند رسید. در همین زمینه رابرتز، اسمیت و پولاک (۱۹۹۶) نیز در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که فعالیت گفتگوی آنلاین مرحله‌ای است. مردم ابتدا توسط این فعالیت سحر و جادو می‌شوند (رفتار وسواس گونه و استفاده شدید) و در مرحله بعد با سرخوردگی در چت کردن و کاهش استفاده روبه‌رو شده و در نهایت زمانی می‌رسد که سطح فعالیت چت کردن نرمال می‌شود و به تعادل می‌رسد (گروهول، ۲۰۱۲).

از آن جا که یکی از جذابیت‌های اصلی موبایل اتصال به اینترنت است و امروزه مردم اکثر فعالیت‌های اینترنتی خود را از طریق موبایل انجام می‌دهند، این مساله باعث می‌شود مردم بیشتر درگیر موبایل‌های خود باشند. بنابراین می‌توان نظریه گروهول را به استفاده از موبایل تعمیم داد؛ به گونه‌ای که افرادی که به تازگی وارد دنیای موبایل‌های هوشمند شده‌اند، سحر و جادو شده و بدان معتاد می‌شوند، اما پس از مدتی دچار سرخوردگی گشته و در نهایت استفاده آن‌ها از موبایل، متعادل می‌شود.

در پژوهش حاضر برای بررسی عوامل مرتبط با اعتیاد به موبایل عمدتاً از سه نظریه فوق استفاده شده است. اما علاوه بر موارد مطرح شده در نظریه‌های سه گانه فوق، دغدغه محقق در زمینه ارتباط احتمالی برخی عوامل دیگر با اعتیاد موبایلی باعث شد تا انواع سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی، دینی و اقتصادی نیز به هنگام طراحی مدل تحقیق و فرضیات مدنظر قرار گرفته شوند. از این رو با توجه به نظریات مطرح شده و عواملی که بعداً افزوده شد نهایتاً مدل و فرضیات تحقیق به شرح زیر تنظیم گردید:

مدل نظری تحقیق:

فرضیات تحقیق:

- بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، نوع شغل، وضعیت تاهل) و اعتیاد به موبایل رابطه وجود دارد.
- بین تاثیر همسالان و میزان اعتیاد به موبایل رابطه وجود دارد
- بین جذابیت‌های موبایل و اعتیاد به موبایل ارتباط وجود دارد
- میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که میزان دین‌داری مختلفی دارند با یکدیگر متفاوت است
- میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که سرمایه اقتصادی مختلفی دارند با یکدیگر متفاوت است
- میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که سرمایه فرهنگی مختلفی دارند با یکدیگر متفاوت است
- میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که سرمایه اجتماعی مختلفی دارند با یکدیگر متفاوت است

تعریف مفاهیم اصلی:

اعتیاد به موبایل: اعتیاد به موبایل یک اعتیاد مدرن به‌ویژه در جوانان است و محققان تعاریف متعددی برای آن داشته‌اند که این تعاریف عمدتاً متکی بر یک دسته علایم و نشانه‌ها در کسانی بوده است که استفاده افراطی از موبایل دارند. مثلاً محقق بنام رز ویژگی‌های معتادان به موبایل را این‌گونه می‌داند: کسانی که به موبایل‌شان وابسته هستند، همیشه آن را روشن نگه می‌دارند، و به خاطر استفاده بیش از اندازه از موبایل با مشکلات مالی و اجتماعی مواجه می‌شوند (چن، ۲۰۰۶). مارینو خولیز (۲۰۱۲)، نادیژداتالایوا (۲۰۱۳)، پائولوفسکا و پوتمسکا (۲۰۱۱) نیز هرکدام علایم و نشانه‌هایی را برای اعتیاد به موبایل مطرح کرده‌اند. برآیندی از مجموعه علایم و نشانه‌ها که توسط خولیز، پاولوفسکا و پوتمسکا تدوین شده است به عنوان پارامترهای سنجش اعتیاد به موبایل در این پژوهش به شرح زیر طبقه بندی و سپس مورد استفاده قرار گرفته و سطح سنجش این متغیر نیز فاصله‌ای بوده است.

سرمایه اجتماعی: در این نوشتار منظور از سرمایه اجتماعی، سرمایه‌ای است که موجب انسجام پیوندها و ارتباطات اجتماعی می‌شود. این مفهوم به کمک مولفه‌هایی چون اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، حمایت اجتماعی دریافت شده، و حجم شبکه ارتباطی و شاخص‌های مربوط به هرکدام از این مولفه‌ها سنجیده شده و سطح سنجش "سرمایه اجتماعی" نیز ترتیبی (سرمایه بالا، متوسط، پایین) است.

سرمایه اقتصادی: این مفهوم به منزله دارایی مالی و مادی افراد تعریف می‌شود (استونز، ۱۳۹۰). در این پژوهش سرمایه اقتصادی از طریق شاخص‌هایی چون میزان درآمد و مخارج ماهیانه،

نوع مالکیت و مساحت خانه، و منطقه محل سکونت بوده و سطح سنجش این متغیر نیز ترتیبی است.

جدول شماره ۱. مربوط به مولفه‌ها و شاخص‌های مفهوم اعتیاد به موبایل

مفهوم	مولفه‌ها	شاخص‌ها	گویه‌ها	سطح سنجش
اعتیاد به موبایل	توان پرهیز و خود داری از استفاده موبایل	۱- احساس بد به هنگام دوری از موبایل ۲- میزان توانایی تحمل و دوری از موبایل	۲۸-۴۸-۴۹ ۵۰-۵۴	فاصله‌ای
	عدم کنترل در استفاده از موبایل و مشکلات ناشی از آن	۱- استفاده بیش از اندازه از موبایل ۲- انتقاد سایرین و اطرافیان ۳- هزینه ماهانه بسیار زیاد	۲۷-۲۹-۳۰-۳۱-۳۳ ۳۴-۳۷-۳۹-۵۱-۵۲ ۵۳-۵۵-۵۹-۶۰-۶۱	فاصله‌ای
	اغماض و یا تداخل با سایر فعالیت‌ها	۱- استفاده از موبایل در موقعیت‌های نامناسب ۲- تداخل با سایر فعالیت‌ها	۳۲-۳۵-۵۶	فاصله‌ای

سرمایه فرهنگی: این مفهوم نخستین بار توسط پیر بوردیو در اوایل دهه ۶۰ می‌لادی مطرح شد و شامل "سلیقه‌های خوب، شیوه و راه و رسم پسندیده، پیچیدگی شناختی و شناختن و توانایی پذیرش محصولات فرهنگی مشروع از قبیل هنر، موسیقی کلاسیک، تئاتر و ادبیات" است. (فاضلی، ۱۳۸۲: ۳۸) بوردیو سه حالت برای سرمایه فرهنگی تشخیص می‌دهد که در پژوهش حاضر نیز این مفهوم در همین ابعاد سه‌گانه عملیاتی و در سطح ترتیبی سنجش شده است: اول، حالت تجسم یافته، که در پژوهش حاضر این بعد از سرمایه فرهنگی با شاخص‌هایی چون میزان مهارت در انواع هنرها، میزان وقت گذاری برای فعالیت‌های فرهنگی گوناگون، مورد سنجش قرار گرفته است. دوم، حالت عینیت یافته، که در این تحقیق، حالت عینیت یافته سرمایه فرهنگی با شاخص میزان وجود کالاها و ابزارهای فرهنگی همچون کتابخانه شخصی، دوربین عکاسی، دوربین فیلم برداری و تابلوها و مجسمه‌های هنری در منزل فرد پاسخ‌گو سنجیده شده است. سوم، حالت نهادینه شده؛ که برای

سنجش این حالت میزان تحصیلات و یا مدرک تحصیلی فرد پاسخ‌گو سنجش شده است.

میزان دین‌داری: از دین‌داری تعاریف گوناگونی توسط محققان و کارشناسان ارائه شده است. به عنوان نمونه، به نظر مجتهد شبستری ادیان بزرگ دنیا، معمولاً در سه سطح ظاهر شده‌اند:

۱- اعمال و شعائر، که اولین و بارزترین سطحی از دین است که با ما در تماس است؛ مثلاً در اسلام نماز خواندن، روزه گرفتن، قربانی کردن، انفاق کردن و...

۲- ایده‌ها و عقاید، که در این سطح با یک سلسله گزاره‌های منظم مواجهیم که به اصول عقاید و یا علم الهیات مربوط است. مانند خداشناسی، نبی‌شناسی، معاد و...

۳- تجربه‌های دینی که درونی‌ترین سطح از دین است. تجربه‌های دینی ناشی از حضور انسان در برابر مرکز الوهیت (خداوند) است. مرتبه شدید این تجربه همان است که در پیامبران، اولیا، عارفان و قدسیان دیده می‌شود. هسته اصلی دین که ایمان است، در این قسمت وجود دارد (میرسندسی، ۱۳۹۰: ۱۴۱ و ۱۴۲).

در این پژوهش عمدتاً بر اعمال و شعائر دین استناد شده است و به عبارتی، ارتباط میان پایبندی به مناسک دین با اعتیاد به موبایل بررسی می‌شود. به گفته میرسندسی، مناسک گرایان، به لحاظ دین‌داری، به دین‌داری گفته می‌شود که در آن‌ها بیشترین جلوه دین را در قالب بعد مناسکی دین می‌توان مشاهده کرد و با بررسی بیشتر نشانه‌هایی از ابعاد دیگر دین‌داری یا وجود ندارد و یا کمتر دیده می‌شود (میرسندسی، ۱۳۹۰: ۲۰۹). بدین ترتیب، مفهوم میزان دین‌داری به کمک شاخص‌هایی چون: رفتن به مسجد برای نماز جماعت، روزه گرفتن، قرآن خواندن، شرکت در مراسم مذهبی، اعتقاد دینی، امر به معروف و نهی از منکر و اعتقاد به وجود فرشتگان سنجیده شده و سطح سنجش نیز ترتیبی است.

تاثیر همسالان: منظور از این مفهوم، میزان تاثیر نظرات همسالان در نزد پاسخ‌گو بوده است. به این معنی که نظر همسالان در نحوه استفاده از موبایل برای فرد چقدر اهمیت داشته و اثرگذار است. این مفهوم به کمک شاخص‌هایی چون: همراه بامد روز بودن تجهیزات و لوازم جانبی گوشی، و نیز داشتن گوشی آخرین مدل، آن‌هم برای عدم احساس حقارت نهمسالان و دوستان سنجیده شده و سطح سنجش این مفهوم نیز فاصله‌ای بوده است.

جذابیت‌های موبایل: جذابیت‌های موبایل در این پژوهش عمدتاً شامل دو مولفه اصلی یعنی: امکان اتصال به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی (ایمیل، سایت‌ها، تلگرام، وایبر، فیس بوک و...)، و نیز کارکردهای فرا ارتباطی موبایل (بازی و سرگرمی، موسیقی، عکاسی، فیلمبرداری و...) می‌باشد که با توجه به شاخص‌های مرتبط با هریک از این دو مولفه، مفهوم جذابیت‌های موبایل مورد سنجش قرار گرفته و سطح سنجش آن نیز فاصله‌ای می‌باشد.

روش شناسی تحقیق:

روش پیمایش اجتماعی روش اصلی در انجام این پژوهش بوده است. جمعیت آماری شامل کلیه جوانان تهرانی بین ۱۵ تا ۳۰ سال ساکن شهر تهران در سال مورد بررسی بوده است که تعداد آن‌ها ۲,۳۶۱,۹۱۱ نفر می‌باشد. از این تعداد ۱,۱۶۹,۷۱۳ نفر مرد و ۱,۱۹۲,۱۹۸ نفر زن هستند. جمعیت نمونه با بهره‌گیری از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین ولی برای جلوگیری از آثار ریزشی تعداد ۱۶ نفر به آن اضافه شد که در نهایت حجم نمونه به ۴۰۰ نفر رسید. سپس با توجه به بزرگ بودن جمعیت آماری و به ویژه این‌که نمی‌شد فهرستی از همه عناصر جمعیت تهیه کرد، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده گردید. نحوه نمونه‌گیری خوشه‌ای در این پژوهش عبارت بدین صورت بوده است که ابتدا از مناطق ۲۲ گانه تهران، منطقه ۳ به صورت تصادفی انتخاب شد. دو ناحیه ۳ و ۴ نیز به صورت تصادفی از می‌ان نواحی ۶ گانه منطقه ۳ انتخاب شدند. سپس از ناحیه ۳، خیابان دیباجی جنوبی و اختیاریه و از ناحیه ۴ خیابان ناطق نوری و خیابان قبا به صورت تصادفی انتخاب شدند. و در نهایت نمونه‌گیری در دسترس انجام گرفت یعنی از افرادی که ساکن در این خیابان‌ها و حاضر به همکاری بودند و نیز افراد مراجعه کننده به مکان‌های عمومی از جمله پارک‌ها، فروشگاه‌ها، کتابخانه‌ها و... که حاضر به همکاری بودند پرسشگری صورت گرفت، و انجام پرسشگری طی مدت ۱۰ روز از تاریخ ۱۷ آذر الی ۲۶ آذر ۱۳۹۳ تکمیل گردید. جهت جمع‌آوری داده‌ها و سنجش اعتماد به موبایل از دو پرسش‌نامه استفاده شد. یکی، تست وابستگی به موبایل (TMD) متعلق به مارینو خولیز و دیگری پرسش‌نامه محققان لهستانی پائولوفسکا و پوتمسکا. از این دو پرسش‌نامه به صورت ترکیبی استفاده شده و سوالات مشابه آن دو حذف گردیده است. سپس به منظور بررسی پایایی ابزار تحقیق یک پیش‌آزمون بر روی ۳۰ نفر انجام شد و نتایج آزمون آلفای کرونباخ در پیش‌آزمون به شرح زیر ارائه می‌گردد:

جدول شماره ۲. مربوط به آزمون آلفای کرونباخ درباره متغیرهای تحقیق

متغیر	آلفای کرونباخ
سرمایه اقتصادی	۰,۵۵
سرمایه فرهنگی	۰,۸۴
سرمایه اجتماعی	۰,۷۷
میزان مذهبی بودن	۰,۸۴
جذابیت‌های موبایل	۰,۸۳
اعتماد به موبایل	۰,۹

یافته‌ها و نتایج :

الف: یافته‌های توصیفی

همان‌طور که می‌دانیم در این پژوهش جوانان تهرانی ۱۵ تا ۳۰ ساله مورد بررسی قرار گرفته‌اند. جامعه مورد بررسی مرکب از ۴۹٫۵٪ زنان و ۵۰٫۵٪ مردان می‌باشد که اکثر آن‌ها (بیش از ۸۵٪) بین ۲۰ تا ۳۱ ساله و مجرد (۶۳٪) و البته یک سوم آن‌ها نیز (۳۵٪) متاهل‌اند. تقریباً تمامی آنان (۹۶٪) تحصیلات بالاتر از دیپلم دارند. اکثریت ۵۲ درصدی پاسخ‌گویان از سرمایه اقتصادی متوسط، و ۳۱ درصد سرمایه پایین و ۶٫۵٪ از سرمایه بالا برخوردارند، در حالی که سرمایه فرهنگی پاسخ‌گویان به ترتیب ۴۹٪ در سطح متوسط، ۳۹٪ پایین و ۱۲٪ سطح بالابوده است. اکثریت ۶۴٫۵ درصدی پاسخ‌گویان از سرمایه اجتماعی بالا، ۲۷٫۳٪ متوسط و ۳٪ نیز از سرمایه اجتماعی پایین برخوردارند. میانگین کلی نمره "میزان اعتیاد به موبایل" در جوانان تهرانی معادل ۵۸٫۴ بوده است. اگر با استناد به آزمون T تک نمونه‌ای میانگین محاسبه شده را با میانگین نظری این مقیاس یعنی ۶۹ مقایسه کنیم ملاحظه می‌شود اعتیاد جوانان به موبایل نزدیک به حد متوسط اما کمی پایین‌تر از آن است. در ادامه، جهت وضوح بیشتر، میانگین نمرات میزان اعتیاد به موبایل رابه تفکیک گروه‌های مختلف جنسی، تحصیلی و... محاسبه و آن را در جدول شماره ۳ با میانگین نظری (۶۹) مقایسه کرده‌ایم.

همان‌طور که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود بالاترین میزان اعتیاد به موبایل متعلق به جوانانی است که سرمایه فرهنگی متوسطی داشته‌اند اما جالب این‌که وقتی سرمایه فرهنگی به حد بالا می‌رسد میانگین نمره اعتیاد به موبایل کاهش پیدا می‌کند (۵۵٫۶). پایین‌ترین میزان اعتیاد به موبایل در افرادی با سرمایه اجتماعی پایین (۴۷) دیده می‌شود اما وقتی سرمایه اجتماعی به سطوح متوسط و بالا می‌رسد میزان اعتیاد به موبایل نیز به‌طور چشم‌گیری افزایش می‌یابد (۵۶٫۵ و ۶۰).

در مجموع و براساس نتایج آزمون می‌توان مقایسه‌هایی به شرح زیر انجام داد:

- زنان (۵۹٫۴) کمی بیشتر از مردان (۵۷٫۵) به موبایل وابسته‌اند؛
- مجردها (۵۹٫۷۹) بیشتر از متاهل‌ها (۵۵٫۵) به موبایل معتادند؛
- دیپلمه‌ها و دانشجویان (۶۰٫۴) بیش از بقیه گروه‌های تحصیلی به موبایل اعتیاد دارند؛
- افرادی که در مراحل اولیه جوانی و در گروه سنی ۱۵ تا ۲۳ سال قرار دارند بیشتر از افراد متعلق به اواسط و اواخر دوره جوانی (گروه سنی ۲۴ تا ۳۱ سال) وابستگی به موبایل دارند؛
- جوانانی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند کمتر از بقیه گروه‌ها به موبایل وابسته‌اند؛
- جوانان دارای سرمایه اقتصادی پایین کمتر از بقیه گروه‌های اقتصادی به موبایل اعتیاد دارند؛
- جوانانی که سرمایه اجتماعی پایین‌تری دارند کمتر از بقیه به موبایل وابسته‌اند؛
- جوانانی که میزان دین‌داری آن‌ها بالاتر است کمتر از بقیه به موبایل وابسته‌اند.

جدول شماره ۳. نتایج آزمون T تک نمونه در مورد می‌انگین نمرات "اعتیاد به موبایل" به تفکیک جنس، گروه سنی و...

سطح معناداری	می‌انگین نظری	میانگین نمره محاسبه شده	گروه‌ها
۰,۰۰۰	۶۹	۵۷,۵	مردان
۰,۰۰۰	۶۹	۵۹,۴	زنان
۰,۰۰۰	۶۹	۵۷,۵	مجردها
۰,۰۰۰	۶۹	۵۵,۵	متاهل‌ها
۰,۹۳۰	۶۹	۷۰	بیوه‌ها
۰,۳۷۵	۶۹	۷۲	مطلقه‌ها
۰,۰۲	۶۹	۵۷,۴	زیردیپلمه‌ها
۰,۰۰۰	۶۹	۶۰,۴	دیپلمه و دانشجو
۰,۰۰۰	۶۹	۵۷,۱	لیسانس و دانشجوی ارشد
۰,۰۰۰	۶۹	۵۸,۳	فوق لیسانس و بالاتر
۰,۰۰۰	۶۹	۶۰	گروه سنی ۱۵ تا ۲۳ سال
۰,۰۰۰	۶۹	۵۷,۹	گروه سنی ۲۴ تا ۳۱ سال
۰,۰۰۰	۶۹	۵۶,۱	سرمایه فرهنگی پایین
۰,۰۰۰	۶۹	۶۱,۱	سرمایه فرهنگی متوسط
۰,۰۰۰	۶۹	۵۵,۶	سرمایه فرهنگی بالا
۰,۰۰۰	۶۹	۴۷	سرمایه اجتماعی پایین
۰,۰۰۰	۶۹	۵۶,۵	سرمایه اجتماعی متوسط
۰,۰۰۰	۶۹	۶۰,۵	سرمایه اجتماعی بالا
۰,۰۰۰	۶۹	۵۴,۷	سرمایه اقتصادی پایین
۰,۰۰۰	۶۹	۵۹	سرمایه اقتصادی متوسط
۰,۰۳	۶۹	۷۲	سرمایه اقتصادی بالا
۰,۰۰۰	۶۹	۶۰	میزان دین‌داری پایین
۰,۰۰۰	۶۹	۵۸	میزان دین‌داری متوسط
۰,۰۰۰	۶۹	۵۷,۶	میزان دین‌داری بالا

در مجموع، تیپ اجتماعی جوانانی که بیشتر در معرض اعتیاد به موبایل قرار دارند عبارت است از: دختران مجرد دیپلمه و یا دانشجو که در گروه سنی ۱۵ تا ۲۳ سال بوده و از میزان دین‌داری پایین، سرمایه اقتصادی و فرهنگی متوسط، و سرمایه اجتماعی بالا برخوردار باشند. متقابلاً، تیپ جوانانی که کمتر از بقیه در معرض اعتیاد به موبایل قرار دارند عبارت است از: مردان متاهل لیسانس و یا

دانشجوی کارشناسی ارشد که در گروه سنی ۲۴ تا ۳۱ سال قرار داشته و از میزان دین‌داری و سرمایه فرهنگی بالا، ولی سرمایه اقتصادی و اجتماعی پایینی برخوردار باشند.

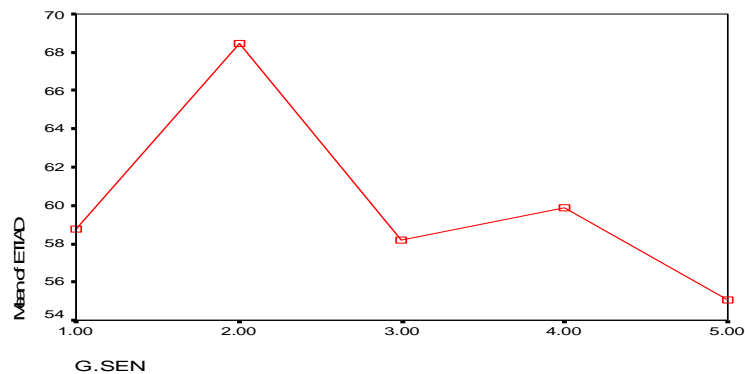
ب: یافته‌های تحلیلی

فرضیه ۱: بین متغیرهای زمی‌نه‌ای (سن، جنس، وضعیت تاهل و...) و اعتیاد به موبایل

رابطه وجود دارد.

به منظور بررسی تفاوت میزان اعتیاد به موبایل در جوانان متعلق به "گروه‌های سنی مختلف" با توجه به فاصله‌ای بودن متغیر وابسته و ترتیبی بودن متغیر مستقل از آزمون F یا تحلیل واریانس یک‌راهه (ANOVA) استفاده شد. با توجه به نتایج به دست آمده ($F=3.08$ و $Sig.=0.016$) و معنادار شدن F، از آزمون تعقیبی LSD استفاده گردید. نتایج آزمون تعقیبی حاکی از آن بود که بالاترین میزان اعتیاد به موبایل در جوانان گروه سنی ۱۹ تا ۲۱ سال است. متقابلاً، کمترین میزان اعتیاد به موبایل بین گروه سنی ۲۸ تا ۳۱ است. میزان اعتیاد در گروه‌های سنی ۲۵ تا ۲۷، ۱۶ تا ۱۸، و ۲۲ تا ۲۴ مابین دو قطب ذکر شده قرار می‌گیرد. در ادامه و به منظور آشنایی با روند کاهش یا افزایش میزان اعتیاد به موبایل در گروه‌های سنی مختلف، از نمودار تحلیل روند استفاده شد که به شکل شماره ۱ ارائه می‌گردد:

نمودار شماره ۱. تحلیل روند در ارتباط با متغیر سن و اعتیاد به موبایل

نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد میزان اعتیاد به موبایل در گروه سنی ۱۶ تا ۱۸ سال (شماره ۱ در نمودار فوق) پایین است. اما با افزایش سن، میزان اعتیاد با شیب تندی افزایش می‌یابد به صورتی که اعتیاد به موبایل در گروه سنی ۱۹ تا ۲۱ سال (شماره ۲ در نمودار) به اوج خود می‌رسد. پس از آن

در گروه سنی ۲۲ تا ۲۴ سال (شماره ۳ در نمودار) کاهش شدید میزان اعتیاد به موبایل را شاهدیم. دوباره پس از آن افزایش ملایمی در گروه سنی ۲۵ تا ۲۷ سال (شماره ۴ در نمودار) رخ می‌دهد. و در نهایت در گروه سنی ۲۸ تا ۳۱ سال (شماره ۵ در نمودار) اعتیاد به موبایل دوباره کاهش قابل ملاحظه‌ای می‌یابد. بنابراین روند تغییر نمرات متغیر وابسته (میزان اعتیاد به موبایل) با توجه به متغیر مستقل (گروه سنی)، نه یک روند خطی، بلکه یک روند درجه دو یا منحنی است و نشان می‌دهد میزان اعتیاد به موبایل در چه سنینی از دوران جوانی می‌تواند افزایش و در چه سنینی کاهش یابد.

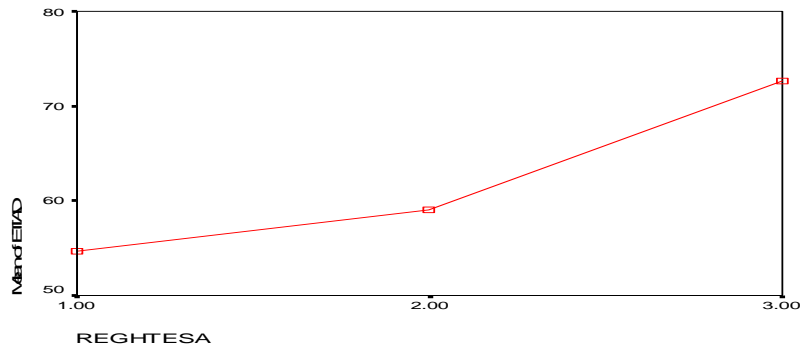
در مورد رابطه احتمالی "جنس" و میزان اعتیاد به موبایل نتایج آزمون مربع کای (خی) نشان داد بین زنان و مردان از نظر میزان اعتیاد به موبایل تفاوت معناداری وجود ندارد. این بدین معناست که زنان و مردان مورد بررسی تقریباً به میزان مشابهی به موبایل وابسته‌اند. میانگین نمرات اعتیاد به موبایل در زنان و مردان (۵۹,۴ و ۵۷,۵) نیز تفاوت ناچیزی را نشان می‌دهد. همچنین، به منظور بررسی تفاوت میزان اعتیاد به موبایل در افراد با "وضعیت تاهل" های گوناگون از آزمون F یا تحلیل واریانس یک‌راهه (ANOVA) استفاده شد. با توجه به نتایج حاصله ($F=3,25$ و $sig=0,022$) و معنادار شدن F دریافتیم که میزان اعتیاد به موبایل در افرادی با وضعیت تاهل گوناگون، تفاوت معناداری با یکدیگر دارد. در ادامه، و با توجه به معنادار شدن F از آزمون تعقیبی LSD استفاده شد که نتایج حاصله نشان داد مجردها بالاترین نرخ اعتیاد به موبایل را دارند.

فرضیه ۲: میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که سرمایه‌های اقتصادی مختلفی دارند با

یکدیگر متفاوت است

به منظور بررسی تفاوت میزان اعتیاد به موبایل در افرادی با "سرمایه اقتصادی" متفاوت از آزمون F استفاده شد. با توجه به نتایج به دست آمده ($F=13,817$ و $sig=0,000$) مشخص شد میزان اعتیاد به موبایل در میان جوانان دارای سرمایه‌های اقتصادی گوناگون تفاوت جدی و معناداری با یکدیگر دارند. سپس با توجه به معنادار شدن ضریب F از آزمون تعقیبی LSD استفاده گردید، و نتایج حاصل از آزمون تعقیبی حاکی از آن بود که بالاترین میزان اعتیاد به موبایل در بین افرادی با سرمایه اقتصادی بالاست، و متقابلاً پایین‌ترین میزان اعتیاد در بین افراد با سرمایه اقتصادی پایین دیده می‌شود. در ادامه و به منظور آشنایی با روند کاهش و یا افزایش میزان اعتیاد به موبایل در بین جوانانی که سرمایه‌های اقتصادی متفاوتی دارند از نمودار تحلیل روند استفاده شد که نتیجه آن به شکل شماره ۲ ارائه می‌گردد:

نمودار شماره ۲. تحلیل روند درارتباط با سرمایه اقتصادی و میزان اعتیاد به موبایل

نمودار تحلیل روند فوق نشان می‌دهد میزان اعتیاد به موبایل در جوانانی با سرمایه اقتصادی پایین (شماره ۱ در نمودار) در پایین‌ترین سطح خود قرار دارد. به موازات افزایش سرمایه اقتصادی (به سطح متوسط) یک روند خطی صعودی و با شیب ملایم جریان می‌یابد. در ادامه با افزایش میزان سرمایه اقتصادی از متوسط به سرمایه اقتصادی بالا (شماره ۳ در نمودار)، این روند افزایشی شیب تندی به خود می‌گیرد. در نتیجه بالاترین میزان اعتیاد به موبایل در بین افراد با سرمایه اقتصادی بالا دیده می‌شود. بدین ترتیب، روند تغییرات متغیر وابسته با توجه به متغیر مستقل یک روند درجه اول یا خطی است و نشان می‌دهد باتوجه به روند افزایش سرمایه اقتصادی افراد، در چه مرحله و با چه شدتی میزان اعتیاد به موبایل افزایش می‌یابد.

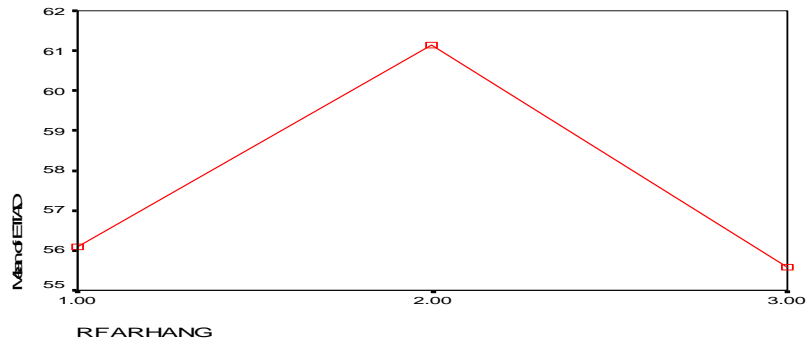
فرضیه ۳: میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که سرمایه فرهنگی دارند با

یکدیگر متفاوت است

به منظور بررسی تفاوت میزان اعتیاد به موبایل در افراد با "سرمایه فرهنگی" متفاوت از آزمون F استفاده شد. با توجه به نتایج به دست آمده ($F = ۴,۹۷۴$ و $Sig = ۰,۰۰۷$) می‌توان دریافت که میزان اعتیاد به موبایل در میان جوانانی با سرمایه‌های فرهنگی گوناگون متفاوت است. سپس از آزمون تعقیبی LSD استفاده گردید، و نتایج نشان داد بالاترین میزان اعتیاد به موبایل در بین افراد با سرمایه فرهنگی متوسط و پایین‌ترین میزان اعتیاد در بین افراد با سرمایه فرهنگی بالا می‌باشد. همچنین افراد با سرمایه فرهنگی متوسط هم بین این دو قرار دارند. در ادامه و به منظور آشنایی با روند کاهش و یا افزایش میزان اعتیاد به موبایل از آزمون و نمودار تحلیل روند استفاده شد که نتیجه به شکل صفحه بعد ارائه می‌گردد:

نمودار شماره ۴. تحلیل روند در ارتباط با سرمایه فرهنگی و میزان اعتیاد به موبایل

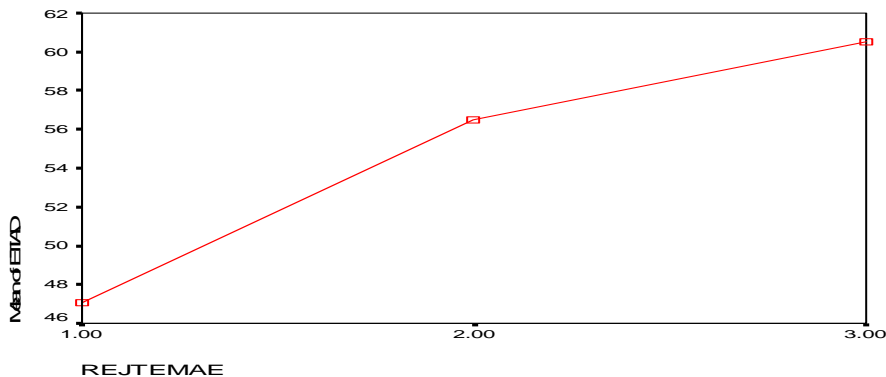
نمودار شماره ۴ نشان می‌دهد میزان اعتیاد جوانانی با سرمایه فرهنگی پایین (شماره ۱ در نمودار فوق) در حد پایین است. اما به موازات افزایش سطح سرمایه فرهنگی افراد به سرمایه فرهنگی متوسط (شماره ۲ در نمودار) میزان اعتیاد به موبایل روند صعودی با شیب تند به خود می‌گیرد. اما زمانی که سرمایه فرهنگی باز هم افزایش می‌یابد و به سطح سرمایه فرهنگی بالا نزدیک می‌شود (شماره ۳ در نمودار) میزان اعتیاد به موبایل یک روند نزولی پیدا می‌کند. بنابراین روند تغییر نمرات متغیر وابسته با توجه به متغیر مستقل یک روند درجه دوم یا منحنی است و نشان می‌دهد سرمایه فرهنگی افراد تا مرحله‌ای باعث افزایش ولی از مرحله خاصی به بعد باعث کاهش اعتیاد به موبایل می‌شود.

فرضیه ۴: میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که سرمایه اجتماعی مختلفی دارند با

یکدیگر متفاوت است

به منظور بررسی تفاوت میزان اعتیاد به موبایل در جوانان دارای "سرمایه اجتماعی" متفاوت از آزمون F یا تحلیل واریانس یک‌راهه (ANOVA) استفاده شد. با توجه به نتایج به دست آمده (0,000 F و

* نمودار تحلیل روند درارتباط با سرمایه اجتماعی و میزان اعتیاد به موبایل

نمودار فوق نشان می‌دهد میزان اعتیاد به موبایل در بین جوانانی با سرمایه اجتماعی پایین (شماره ۱ در نمودار فوق) در پایین ترین سطح خود قرار دارد. به موازات افزایش میزان سرمایه اجتماعی به سرمایه اجتماعی متوسط (شماره ۲ در نمودار فوق) میزان اعتیاد به موبایل به صورت صعودی و با شیب تند افزایش می‌یابد. پس از آن با افزایش میزان سرمایه اجتماعی به سرمایه اجتماعی بالا (شماره ۳ در نمودار) میزان اعتیاد به موبایل هم به صورت صعودی و با شیب ملایم افزایش می‌یابد. بنابراین روند تغییرات متغیر وابسته با توجه به متغیر مستقل یک روند درجه اول یا خطی است و نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی افراد در چه مرحله‌ای و با چه شدتی باعث افزایش میزان اعتیاد به موبایل می‌شود.

فرضیه ۵: میزان اعتیاد به موبایل در افرادی که میزان دین‌داری مختلفی دارند با

یکدیگر متفاوت است

جهت بررسی تفاوت میزان اعتیاد به موبایل در جوانانی با میزان دین‌داری متفاوت از آزمون F یا تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد. نتایج نشان داد ($si\ g = 0,452$ و $F = 0,796$) که رابطه میان دین‌داری و میزان اعتیاد به موبایل معنادار نیست.

فرضیه ۶: بین جذابیت‌های موبایل و اعتیاد بدان رابطه وجود دارد

با توجه به فاصله‌ای بودن دو متغیر جذابیت‌های موبایل و اعتیاد به موبایل آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0,614$) نشان داد بین جذابیت‌های موبایل و اعتیاد به آن رابطه معنادار وجود دارد و این رابطه مستقیم و نسبتاً قوی است. به عبارتی هر چه قدر جذابیت‌های موبایل در نگاه فرد (متغیر مستقل)

افزایش یابد، میزان اعتیاد به موبایل (متغیر وابسته) هم افزایش می‌یابد. بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار گرفته است.

فرضیه ۷: بین تاثیر همسالان و اعتیاد به موبایل رابطه وجود دارد

با توجه به فاصله‌ای بودن دو متغیر تاثیر همسالان و اعتیاد به موبایل آزمون همبستگی پیرسون (F) مورد استفاده قرار گرفت و البته قبل از اجرای این آزمون در مورد پیش فرض‌های نرمال بودن نمرات متغیرها و نیز خطی بودن رابطه دو متغیر اطمینان حاصل شد. نتایج حاصله ($\text{Sig} = 0,000$ و $r = 0,517$) نشان داد بین دو متغیر تاثیر همسالان و میزان اعتیاد به موبایل رابطه وجود دارد و این رابطه مستقیم و نسبتاً قوی است. به عبارتی هر چه نظر همسالان برای فرد در رابطه با استفاده از موبایل مهم‌تر باشد و به عبارتی، هرچه تاثیر همسالان (متغیر مستقل) افزایش یابد، میزان اعتیاد به موبایل (متغیر وابسته) هم در فرد افزایش می‌یابد. بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار گرفته است.

تحلیل رگرسیونی عوامل موثر بر اعتیاد به موبایل

شناسایی سهم کلی عوامل جمعیت شناختی و جامعه شناختی در اثرگذاری بر "اعتیاد جوانان به موبایل" نیز یکی از اهداف تکمیلی این پژوهش بوده است، بنابراین از تحلیل رگرسیون چند متغیره بهره گرفته شد. ابتدا در مورد پیش فرض‌های لازم از قبیل رابطه خطی می‌ان متغیرهای مستقل و وابسته، عدم هم خطی متغیرهای مستقل با یکدیگر، و نیز توزیع نرمال یا شبه نرمال نمرات اطمینان حاصل گردید. سپس با بهره گیری از روش "همزمان" متغیرهای مستقل تحقیق به صورت یک‌باره وارد تحلیل رگرسیونی شدند که نتایج حاصله در جدول خلاصه زیر منعکس است:

جدول نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره

شاخص آماری متغیرها	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین R ²	ضریب تعیین استاندارد [^] R ²	آزمون ن فیشر F	سطح معناداری Sig.
سن پاسخ‌گویان تاثیر همسالان وضع اقتصادی سرمایه اجتماعی سرمایه فرهنگی جذابیت‌های موبایل میزان دین‌داری	۰,۷۰۲	۰,۴۹۳	۰,۴۸۰	۳۹,۲	۰,۰۰۰

بر اساس نتایج حاصله، مقدار آزمون فیشر (۳۹،۲) در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار ($sig=0.000$) و بیانگر وجود رابطه معنادار می‌ان مجموعه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته است. مقدار ضریب همبستگی رگرسیون چند متغیره (۰،۷۰۲) نشان دهنده همبستگی مستقیم و قوی می‌ان مجموعه متغیرهای مستقل و وابسته می‌باشد. مقدار ضریب تعیین (۰،۴۹۳) نیز بیانگر نسبت تغییرپذیری متغیر وابسته یا "اعتیاد به موبایل" توسط مجموعه متغیرهای مستقل (پیش بین) می‌باشد. به عبارتی عوامل اجتماعی ۷ گانه فوق در مجموع ۴۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی "میزان اعتیاد به موبایل" را در جوانان تهرانی تبیین می‌کنند.

جمع بندی و نتیجه:

موضوع اصلی این تحقیق بررسی اعتیاد به موبایل در جوانان بوده است. چنانچه می‌دانیم، امروزه تلفن همراه امکانات وسیعی را در اختیار انسان‌ها قرار داده تا زندگی را به سهولت و با سرعت بگذرانند و به گفته جان گروهول، امروزه افراد حتی از طریق موبایل‌های خود اجتماعی می‌شوند. طبعاً، زمانی که موبایل- این وسیله کوچک و قابل حمل - امکاناتی چنین گسترده داشته باشد، میزان اشتغال افراد به آن هم افزایش می‌یابد. از این‌رو، برخی محققین از جمله بانچی و فیلیس (۲۰۰۵) و پاراگاس (۲۰۰۳) و دیگران، یک بعد مسئله ساز هم برای موبایل تشخیص داده‌اند و آن اعتیاد و وابستگی به موبایل به‌ویژه در گروه جوان است.

براین اساس، پژوهش حاضر اعتیاد به موبایل را در بین جوانان مورد کنکاش قرار داده و ضمن پرداختن به وسعت این پدیده در میان جوانان در پایتخت کشور، برخی عوامل اجتماعی موثر بر آن رانیز ارزیابی کرده است. درمورد وسعت و رواج این پدیده، نتایج بیانگر آن بود که میزان اعتیاد جوانان تهرانی به موبایل کمی پایین‌تر از حد متوسط است که نشان می‌دهد هنوز اعتیاد به موبایل در جوانان تهرانی به حالت وخیمی در نیامده است اما درعین حال میزان آن چندان پایین هم نیست که آسوده خاطر باشیم. و مهم این‌که، نقطه اوج استفاده افراطی و اعتیاد به موبایل در جوانان متعلق به گروه سنی ۱۹ تا ۲۱ ساله مشاهده می‌شود. باتامل بیشتر در نتایج حاصله متوجه می‌شویم آن دسته جوانانی که بیشتر در معرض اعتیاد به موبایل قرار دارند عبارتند از: دختران مجرد دیپلمه و یا دانشجو که در گروه سنی ۱۵ تا ۲۳ سال بوده و از میزان دین‌داری پایین، سرمایه اقتصادی و فرهنگی متوسط، و سرمایه اجتماعی بالا برخوردار هستند. متقابلاً، تیپ جوانانی که کمتر از بقیه در معرض اعتیاد به موبایل قرار دارند عبارت است از: مردان متأهل، لیسانسه و یا دانشجوی کارشناسی ارشد که در گروه سنی ۲۴ تا ۳۱ سال قرار داشته و از میزان دین‌داری و سرمایه فرهنگی بالا، ولی سرمایه اقتصادی و اجتماعی پایینی برخوردار باشند.

این پژوهش همچنین به دنبال سنجش رابطه میان برخی عوامل اجتماعی و جمعیت شناختی با اعتیاد به موبایل نیز بوده است و در این راستا فرضیاتی تدوین و آزمون شدند. نتایج آزمون فرضیات نشان داد که از بین متغیرهای زمینه‌ای، جنسیت و تحصیلات و نوع شغل و دین‌داری با میزان اعتیاد به موبایل رابطه معناداری نداشته‌اند. اما "وضع تاهل" و "سن" جوانان با میزان اعتیاد آن‌ها به موبایل رابطه معناداری داشته است.

در آزمون تحلیل واریانس که برای بررسی ارتباط میان سرمایه اقتصادی و اعتیاد به موبایل انجام شد، رابطه‌ای دو متغیر معنادار و فرضیه پژوهش تایید شد. از همین نوع آزمون برای بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و اعتیاد به موبایل بهره گرفته شد که رابطه این دو متغیر نیز معنادار و مستقیم بود. استفاده از همین نوع آزمون در مورد رابطه سرمایه فرهنگی و اعتیاد به موبایل نیز حاکی از وجود رابطه معنادار بوده است. بدین ترتیب، فرضیات مربوط به رابطه میان انواع سرمایه با اعتیاد به موبایل مورد تایید قرار گرفتند که این مساله بیانگر اثرگذاری این سرمایه‌ها بر میزان استفاده افراطی از موبایل تلقی می‌گردد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون که برای بررسی ارتباط میان جذابیت‌های موبایل و اعتیاد به آن گرفته شد، نشانگر رابطه همبستگی مستقیم و نسبتاً قوی بود. به این معنا که با افزایش جذابیت‌های موبایل در نگاه افراد، میزان اعتیاد به آن هم افزایش می‌یابد. همین نوع آزمون برای بررسی ارتباط میان تاثیر همسالان و اعتیاد به موبایل گرفته شد که نشانگر رابطه همبستگی مستقیم و نسبتاً قوی بود. بدین ترتیب، فرضیاتی که به رابطه میان جذابیت‌های موبایل و تاثیر همسالان با اعتیاد به موبایل اشاره داشتند نیز مورد تایید قرار گرفتند.

نهایتاً، بر اساس آزمون رگرسیون چند متغیره بین متغیرهای پیش بین (مستقل) و متغیر ملامک (وابسته) این مساله روشن گردید که متغیرهای مستقل تحقیق (سن، سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، جذابیت‌های موبایل، تاثیر همسالان) در مجموع توانایی تبیین ۴۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (میزان اعتیاد به موبایل) را در جوانان تهرانی داشته‌اند. به عبارتی، مدل تحقیق، مدلی مطلوب و نیرومند در تبیین عوامل اعتیاد به موبایل به نظر می‌رسد.

بحث و نظر

در این پژوهش ملاحظه شد که جنسیت بر روی میزان اعتیاد به موبایل تاثیری ندارد و این در حالی است که در تحقیقات متعدد بین‌المللی، از جمله مطالعه چن (۲۰۰۶) در پروژه بین‌المللی راجرز، مطالعات پائولوفسکا و پوتمسکا (۲۰۱۱)، بانچی و همکاران (۲۰۰۷)، هانس گسر (۲۰۰۲)، ایگارش و همکاران (۲۰۰۰) دورینگ و همکارانش (۲۰۱۰) جنسیت در میزان اعتیاد به موبایل

موثر دانسته شده است. همچنین با توجه به بالاتر بودن میزان اعتیاد موبایلی مجردها نسبت به متاهل‌ها، این مسئله را می‌توان با نظریه محققانی که عقیده دارند خانگی شدن تکنولوژی‌های نوین در حوزه‌هایی چون جنسیت، صمیمیت و احساس امنیت تاثیر گذار بوده است مرتبط دانست. بدین صورت که موبایل به صورت همدمی‌صمیمی به ویژه برای مجردها که از بی همدمی بیشتر احساس خلاء کرده و رنج می‌برند درآمده است و لذا سطح استفاده افراطی را در آن‌ها بالا می‌برد. به علاوه، نتایج این تحقیق در مورد سرمایه اجتماعی همسو با نتایج تحقیقات پیشین بوده است زیرا در پژوهش‌هایی چون تحقیق تیلور و هارپر (۲۰۰۱)، لینگ (۲۰۰۴)، چن (۲۰۰۶) نیز ارتباط می‌ان سرمایه اجتماعی و اعتیاد تایید شده است. تاثیر جذابیت‌های موبایل که در تحقیق پائولوفسکا و پوتمسکا (۲۰۱۱) اشاره شده بود نیز با نتایج این تحقیق همگرایی نشان می‌دهد. در این راستا شاهدیم که روز به روز بر امکانات موبایل‌های هوشمند افزوده می‌شود. هر روز گوشی‌های جدید با امکانات مافوق تصور وارد بازار می‌شوند. گوشی‌هایی با دوربین‌های بالای ۲۰ مگاپیکسل که کم کم نیاز افراد به دوربین‌های عکاسی و فیلم برداری را از بین برده است. گوشی‌هایی با حجم زیاد ذخیره سازی که هر نوع اطلاعاتی را در خود جای می‌دهند.

نهایتاً این‌که، در نتایج به دست آمده ملاحظه شد میزان اعتیاد به موبایل در گروه سنی ۱۶ تا ۱۸ سال پایین است، اما با افزایش سن، میزان اعتیاد به موبایل افزایش می‌یابد به صورتی که این اعتیاد در گروه سنی ۱۹ تا ۲۱ سال به اوج خود می‌رسد. پس از آن در گروه سنی ۲۲ تا ۲۴ سال کاهش در میزان اعتیاد به موبایل را شاهدیم. پس از آن اندکی افزایش در گروه سنی ۲۵ تا ۲۷ سال رخ می‌دهد اما در نهایت در گروه سنی ۲۸ تا ۳۱ سال شاهدین واقعیت هستیم که اعتیاد به موبایل دوباره کاهش قابل ملاحظه‌ای می‌یابد. این فرازونشیب که تقریباً یادآور سنینی است که جوانان تازه و برای اولین بار با موبایل آشنا می‌شوند (۱۶ تا ۱۸ سال)، سپس شیفته آن شده و به شکل افراطی از آن استفاده کرده و اصطلاحاً در آن غرق می‌شوند (۱۹ تا ۲۱ سال)، به تدریج از این شیفتگی کاسته شده و در سنین بعدی استفاده از موبایل در آن‌ها متعادل تر می‌گردد. این روند تاییدکننده نظریه جان گروهول (۲۰۱۲) پیرامون موقتی و مرحله‌ای بودن اعتیاد به موبایل است که معتقد بود این مساله در ابتدا یک حالت افراطی دارد اما پس از مدتی کاهش یافته و متعادل می‌شود. البته باید توجه داشت، سال به سال می‌انگین سن شروع استفاده از موبایل در جوانان و نوجوانان کاهش می‌یابد، بدین معنا که اگر تا دیروز نقطه اوج اعتیاد موبایلی در سنین ۱۹ تا ۲۱ مشاهده می‌شد، در سال‌های آینده احتمالاً این نقطه اوج استفاده را در سنین پایین‌تر باید دید.

در پایان وبه عنوان یک پیشنهاد کاربردی، همانطور که دیدیم، با افزایش سرمایه فرهنگی، میزان اعتیاد به موبایل کاهش می‌یابد لذا به مسئولان و نهادهای تصمیم ساز پیشنهاد می‌شود با زمی‌نه

سازی‌ها و برنامه‌ریزی‌های موثرتر، متوسط میزان سرمایه فرهنگی را در جوانان افزایش دهند تا به همان نسبت در آینده بتوان از میزان اعتماد جوانان به موبایل کاست.

منابع

- اسمی‌ت، فیلیپ (۱۳۸۳) *درآمدی بر نظریه فرهنگی*، ترجمه حسن پویان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی
- امی‌دی، فاطمه (۱۳۸۹) *بررسی اعتماد به اینترنت و پیامدهای اجتماعی و روانی آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته روان‌شناسی اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴) *طراحی پژوهش‌های اجتماعی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نی تاج بخش، کیان (۱۳۸۴) *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دمکراسی و توسعه*، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه
- جاوید، م، ایزدی جیران، ا (۱۳۸۹) *سرمایه اجتماعی و وضعیت آن در ایران*، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
- جلایی پور، حمی‌درضا، محمدی، جمال (۱۳۸۷) *نظریه‌های متاخر جامعه‌شناسی*، تهران: نی جوادی یگانه، م، کوثری، م، خیرخواه، ط (۱۳۹۱) *تلفن همراه و کارکردهای آن برای کاربران ایرانی با تاکید بر تفاوت‌های جنسیتی*، فصل‌نامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، شماره ۲، صص ۲۳-۵۴
- حدادی، فریده (۱۳۹۰) *بررسی رابطه سرمایه اجتماعی در جهان مجازی و واقعی با تاکید بر جوانان ۱۵-۲۴ ساله شهر اصفهان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد
- حسینی پاکدهی، علیرضا، حاج محمدی، مریم (۱۳۹۰) *نوجوانان و تلفن همراه*، فصل‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۵۵، صص ۲۴۴-۲۸۲
- خسروجردی، محمود، می‌رزایی، آیت‌اله (۱۳۸۸) *بررسی اعتماد اینترنتی در نوجوانان: مطالعه متغیرهای جنس، مقطع تحصیلی و اندازه سازمان آموزشی*، فصل‌نامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۳، صص ۲۱۳-۲۲۵
- خیرخواه، ملیحه (۱۳۹۲) *سرمایه فرهنگی*، سایت پژوهشکده باقرالعلوم، برگرفته شده در www.paj.ooh.com ۱۳۹۲/۱۲/۲۵
- رشکیانی، مهدی (۱۳۹۳) *تاریخچه پیام کوتاه*، سایت آشنا آنلاین، برگرفته شده در ۱۳۹۳/۲/۱۳ (ashena.fc.i.r)

- رمضانی استین، محمدرضا. (۱۳۹۱). *بررسی رابطه رفاه اجتماعی بادین‌داری*. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. تهران: دانشگاه شاهد
- سایت اصلی وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (www.ct.gov.ir)
- سایت تابناک. *بیست سال تاریخ گوشی‌های هوشمند به روایت تصویر*، برگرفته شده در ۱۳۹۳/۵/۲۵ (www.abnak.ir)
- سایت خبری الف. *جوانان تهرانی و صرف وقت برای پیامک*، برگرفته شده در ۱۳۹۰/۱۲/۲۶ (www.alf.ir)
- سایت مرکز آمار ایران. (۱۳۹۱). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور سال ۹۰* (www.Anar.org.ir)
- شجاعی شمی‌رانی، مجید (۱۳۹۲)، *بررسی رابطه بین میزان استفاده از رسانه‌ها (اینترنت، موبایل، تلویزیون ایران، ماهواره، روزنامه و مجله) و اوقات تحصیلی در بین دانش‌آموزان*، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته ارتباطات اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات
- صهائیان بوستانی، هانیه (۱۳۸۷)، *بررسی ابعاد هویت بخش استفاده از موبایل در میان دختران جوان*، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۷)، *مطالعات تلفن همراه*، تهران: سمت
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، *مصرف و سبک زندگی*، تهران: انتشارات صبح صادق
- قربانی، جواد (۱۳۹۱)، *بررسی رابطه مصرف فرهنگی و انگیزه پیشرفت دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه‌های شهرستان تربت حیدریه)*، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰)، *جامعه شبکه‌ای و عصر اطلاعات* (جلد اول)، ترجمه ا. علیقلیان و ا. خاکباز، تهران: طرح نو
- کوثری، مسعود (۱۳۸۴)، *آنومی اجتماعی در فضای مجازی*، فصل نامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال اول، شماره ۲-۳، صص ۱۷۱-۱۹۴
- کیانی موگویی، مریم (۱۳۸۵)، *کاربردهای تلفن همراه در میان شهروندان تهرانی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی

- منطقی، مرتضی (۱۳۸۶) *راهنمای والدین در استفاده فرزندان از فناوری‌های ارتباطی جدید، بازی‌های ویدیویی و رایانه‌ای*، تهران: عابد.
- موسوی، سید کمال الدین و حیدر پور، سکینه (۱۳۹۰) *معمای بیگانگی در اندیشه اجتماعی*، تهران: دانشگاه شاهد
- موسوی، سید کمال الدین (۱۳۸۹)، *قدرت اجتماعی موبایل*، تهران: بهینه فراگیر
- می‌رسندسی، محمد (۱۳۹۰) *مقدمه‌ای بر جامعه شناسی دین و انواع دین‌داری*، تهران: نی
- Ahmad. I , Fiaz Qazi. T, Ajazperji. kh(2011) *Mobile phone to youngsters: Necessity or addiction* ,African journal of Business Manage ment , vol 5 ,pp12513-12519
- Billieux. J (2012) *A problematic use of mobile phone : a literature review and a path ways model* , Current psychiatry reviews , vol 8 , No 4 ,pp 1-9
- Chen. Y(2006) *Social phenomena of mobile phone use : an exploratory study in Taiwanese college students* , school of communication , information and library studies Rutgers , the state university of New Jersey ,pp 219-239
- Cholize. M(2012) *Mobile phone addiction in adolescence : the test of mobile phone dependence (TMD)* , Prog health sci , vol 2 , No 1 ,pp 33-44
- Fidous syed.S , Nurullah. A (2011) *Use of mobile phones and the social lives of urban adolescents:A review of literature* , pp 1-18
- Geser. H(2002) *Are girls(even) more addicted? Some gender patterns of cell phone usage* , institute of sociology ,pp 1-23
- Grohol.J.(2012).*Internet addiction* , published on psysh central.com. (Retrived in October 26/2012)
- Hammersley.R (2010) *Mobile phone addiction : a point of issue* , Journal compliation society for the study of addiction , pp 373-375
- Hjorth. L.(2009)*Mobile media in the Asia – Pacific* , London : Routledge,48-61
- Hooper.V , Zhou. Y (2007).*Addictive , dependent,compulsive ? a study of mobile phone usage*, 20th Bled econference emergence : Merging and Emerging Technologies ,processes and Institutions. June 4-6 , pp 272-285
- Kung.Vicky. (2012).*Nomophobia –cell phone addiction on the rise* , www.CNN.com. (Retrived in March 7/2012)
- Mobile phone addiction*. (2013)., www.Ctvnews.ca. (Retrived in Jul 29/2013)
- Mobile technology fact sheet*. (2013). www.pewInternet.org. (Retrived inDecember 27/2013),
- Mobile phone addiction statistics*(March 2011), www.stakeholder.ofcom.org.UK (Independence regulator and competition authority for the UK communications industries)
- Pawlovska.B , Potembska. F(2011) *Gender and severity of symptoms of mobile phone addiction an polish gymnasium , secondary school and university students* , curr proble psychiatry ,12(4) ,pp 433-438

- Payne.Tova(2012)*Addicted to your mobile phone ? 5 ways to beat your phone addiction* , www.lifehack.org
- Talaeva, Nadezhda. (2013) *Mobilomania: youths' dependency to mobile phone*.-Russia:Rostov.
- Williams, D.(2006).*On and Off the Net:Scales for Social Capital in an Online Era*. *Journal of Computer- Mediated Communication*,11(2).